

Мова і культура - 2007

**ПРО БУДОВУ ФРАГМЕНТА ПРОФЕСІЙНОЇ КАРТИНИ СВІТУ
ДЕРЖАВНОГО СЛУЖБОВЦЯ**

У статті аналізуються термінологічне та асоціативне значення концептів "державна служба" та "державний службовець" у професійній картині світу. Використовуються результати, отримані в ході вільного асоціативного експерименту.

Ключові слова: *стимул, реакція, асоціат, асоціативне значення, термінологічне значення, професійна картина світу.*

В статье анализируется терминологическое и ассоциативное значения концептов "государственная служба" и "государственный служащий" в профессиональной картине мира. Используются результаты свободного ассоциативного эксперимента.

Ключевые слова: *стимул, реакция, ассоциат, ассоциативное значение, терминологическое значение, профессиональная картина мира.*

The article is analyzing the terminological and associative meaning of concepts "public administration" and "public servant". The results of the free associative experiment are used of the author.

Key-words: *stimulus, reaction, associate, associative meaning, terminological meaning, the professional picture of the world.*

Протягом останніх десятиліть у зарубіжному та вітчизняному мовознавстві доволі активно проводяться дослідження мовної картини світу. Проводяться дослідження асоціативного значення слова (О.О. Залевська), мовної свідомості та ментального образу світу (Н.В. Уфимцева), асоціативного портрету сучасної реклами (Л.І. Батуріна), вивчаються асоціативні образи носіїв мови (Д.І. Терехова), гендерне «бачення» світу (А.В. Кириліна), зіставляється картина світу носіїв різних мов (Ш. Курільські-Ожвен, М.Ю. Арутюнян, О.М. Здравомислова) та ін. Проте мало уваги приділяється вивченню професійної свідомості, хоча такі дослідження можуть бути корисними для побудови сучасної системи підготовки фахівців у різних галузях.

З огляду на нинішню економічну, політичну, соціальну ситуацію в Україні, вважаємо необхідним дослідження мовної картини світу державних службовців, професійна діяльність яких пов'язана з різнонаправленою комунікацією, насамперед

із забезпеченням спілкування громадян (споживачів послуг) з державними організаціями та установами. Відтворення професійної свідомості цих фахівців допоможе глибше зрозуміти, у чому причини незадоволення суспільства їх (фахівців) роботою.

Методом дослідження є вільний асоціативний експеримент, для проведення якого було відібрано основні концептуальні поняття з галузі державного управління. Під концептом розуміємо найбільшу оперативну одиницю ментального рівня, яку на вербальному рівні може позначати слово, словосполучення, фразеологізм, речення чи текст [1: 7] (фразеологізм, речення та текст не були одиницями дослідження).

Серед досліджуваних концептів виділяються *державна служба* та *державний службовець*, оскільки вони є базовими термінологічними поняттями державного управління.

Мета цієї статті – відтворити структуру фрагмента професійної мовної картини світу фахівців у галузі державного управління, проаналізувавши асоціативне та термінологічне значення концептів *державна служба* та *державний службовець*.

Значення термінів *державна служба* та *державний службовець* визначено в законодавчих документах і наукових дослідженнях у галузі державного управління [2; 3; 4; 5]. Їх змістове наповнення зумовлене потребами держави в реалізації притаманних їй функцій. Так, стаття 1 ЗУ «Про державну службу» констатує: «Державна служба в Україні — це професійна діяльність осіб, які займають посади в державних органах та їх апараті щодо практичного виконання завдань і функцій держави та одержують заробітну плату за рахунок державних коштів.

Ці особи є державними службовцями і мають відповідні службові повноваження» [2]. Лаконічна мова закону у концентрованому вигляді формулює ключові позиції термінологічного значення, і саме на них має ґрунтуватися сприйняття та розуміння: 'професійна діяльність', 'посада', 'державні органи', 'практичне виконання', 'особа', 'повноваження', 'заробітна плата'.

Словник термінів з державного управління пропонує наступні визначення: «Державна служба – особливий інститут сучасної держави, через який здійснюється діяльність держави, функціонування її управлінського апарату... це спеціально організована діяльність громадян, які обіймають посади в державних органах та їх апараті, з реалізації конституційних цілей і функцій держави [3; 58]». «Державний службовець – особа, яка обіймає посаду в державному органі або його апараті щодо практичного виконання завдань і функцій держави та отримує заробітну плату за рахунок державних коштів» [3; 68]. Наукова дефініція, з притаманними їй специфічними властивостями глибинного проникнення в сутність понять,

представлена більш широким колом ключових позицій: 'інститут держави', 'функціонування апарату', 'діяльність держави', 'діяльність громадян', 'особа', 'посада', 'державний орган', 'практичне виконання', 'заробітна плата'. Зрозуміло, що принципової різниці між визначеннями закону та науки державного управління немає, останнє базується на першому.

Представлено термін як багатозначний у наступному формулюванні: «Державна служба – 1) державний правовий і соціальний інститут, який здійснює в межах своєї компетенції реалізацію цілей та функцій органів державної влади шляхом професійного виконання службовцями своїх посадових обов’язків і повноважень, щр забезпечують взаємодію держави та громадян у реалізації їх інтересів, прав і обов’язків; 2) професійна діяльність осіб, які займають посади в державних органах та їх апараті щодо практичного виконання завдань і функцій держави та одержують заробітну плату за рахунок державних коштів; 3) орган виконавчої влади, що здійснює державне управління у відповідній сфері чи секторі управління» [4; 45]. Дефініція терміна *державний службовець* у цитованому словнику за ключовими позиціями практично співпадає з наведеними вище [4; 51]. Розмежовано ключові позиції 'інститут держави', 'професійна діяльність' та 'орган влади', а також ставиться акцент на позиціях 'компетенція', 'професійне виконання', 'обов’язки', 'повноваження', 'виконання', 'заробітна плата', 'державне управління'.

Отже, у законодавстві та наукових дослідженнях встановлено значення й обумовлено розуміння аналізованих термінів державного управління. Адекватне тлумачення, сприйняття й усвідомлення фахівцями фундаментальних термінологічних понять є очевидною умовою успішної професійної діяльності.

Нами було проведено вільний асоціативний експеримент [6], мета якого – проаналізувати асоціативне значення понять *державна служба* та *державний службовець* і з’ясувати, як представлено їх термінологічне значення у професійній свідомості. Експеримент проводився письмово з невеликими групами опитуваних (як правило, 5 – 15 осіб), іноді індивідуально. В експерименті взяли участь 350 респондентів. Серед учасників 287 осіб – державні службовці різних рангів (від секретарів сільських та селищних рад до голів обласних державних адміністрацій, начальників департаментів тощо, а також слухачі Національної академії державного управління при Президентові України та регіональних інститутів) і працівники органів місцевого самоврядування. 63 опитуваних є фахівцями інших галузей, проте 23 з них становлять кадровий резерв державної служби.

Респонденти представляють різні регіони України: Київ та Київську область, Вінницьку, Житомирську, Волинську, Хмельницьку, Чернігівську, Черкаську, Івано-

Франківську, Полтавську, Херсонську, Запорізьку, Дніпропетровську, Сумську, Луганську, Рівненську, Львівську, Кіровоградську, Харківську, Одеську, Миколаївську області та їх обласні центри, а також АР Крим (включаючи Сімферополь, Севастополь, Феодосію, Євпаторію, Ялту, Керч, Джанкой).

Анкета містила питання, які дають можливість з'ясувати, як опитувані використовують українську мову. Для 220 осіб (62%) вона є рідною, 175 осіб (50%) послуговуються нею як мовою усного та 257 осіб (74%) як мовою писемного ділового спілкування. Зауважимо, що 34 особи (10%) вважають що мова, яку вони використовують у діловому спілкуванні, являє собою українсько-російський суржик. В окремих випадках опитувані вказують, що користуються в діловому спілкуванні тією мовою, якою до них звертається співрозмовник – російською, болгарською, польською, кримсько-татарською. Одержана інформація свідчить про те, що рівень розуміння української мови достатній, щоб робити адекватні висновки про асоціативне значення аналізованих понять у професійній мовній картині світу респондентів.

Стимульний список слів включав 35 одиниць понять, що є ключовими в будові тексту закону «Про державну службу». Наприклад, посада, принципи, керівник, народ, громадянин, посадовець, конкурс, репутація, повноваження, культура, служіння тощо, у тому числі державна служба та державний службовець. Слова-стимули розташовуються у випадковому порядку, щоб уникнути їх смислової систематизації та одержати достовірну інформацію про асоціативні зв'язки, які виникають у свідомості інформантів.

Специфіка стимулів *державна служба* та *державний службовець* полягає в тому, що вони являють собою не окреме слово, як зазвичай у психолінгвістичних дослідженнях, а словосполучення. Це обумовлено потребою з'ясування асоціативного значення складених термінологічних понять. Словосполучення традиційно розглядається як синтаксична одиниця, але виконує номінативну функцію, як і слово. Значення словосполучень, на відміну від значень слова, є більш конкретними, оскільки обумовлені семантикою обох складових, що знімає можливу полісемантичність, широкозначність, невизначеність, що винятково важливо для термінів. Саме тому аналізується асоціативне значення стимулів-словосполучень.

На стимул *державна служба* отримано 362 реакції, серед них загалом 136 різних, решта – повторення однакових або подібних. Кількість реакцій перевищує кількість опитуваних, оскільки деякі з них називали не одну, а дві асоціації. Це вважається порушенням умов експерименту: другу реакцію не можна розглядати як безпосередню асоціацію (вона може бути асоціацією на асоціацію, що практично

неможливо простежити), – тому вони не аналізуються. Переважна кількість асоціацій подані українською мовою, але деякі – російською або суржиковим варіантом. Останнє не впливає на достовірність результатів, тому що це дослідження не мови, а свідомості респондентів через мовну картину світу, а в такому разі імовірно, так би мовити, суміщення елементів однієї мови з елементами другої та елементів неунормованих з унормованими в межах однієї мови як свідчення про рівень володіння мовою.

Серед реакцій переважна більшість – 57% – іменники, 4,5% – прикметники, 17% – словосполучення, по одній – дві реакції представлені дієсловом (люблю), частками (да, ні*), прислівниками (почесно, хорошо), а також реченням (що це?), що разом становить 12, 5%. У 9% випадків реакція на заданий стимул була нульовою (прочерк в анкетах), і в цьому виявляється не стільки специфіка характеру чи темпераменту опитуваних – на інші стимули реакції наявні, – скільки відсутністю чітко сформованого уявлення про стимул. Показово, що значну частку реакцій становлять словосполучення, які виявляють більш складний у зіставленні зі словом рівень усвідомлення стимулу.

Попри всю різноманітність, реакції стосуються відносно невеликої кількості семантичних сфер, пов'язаних зі стимулом та структурованих в асоціативному полі.

Найчисельніша група реакцій являє собою різнобічну асоціативну характеристику поняття *державна служба*, яка частково співпадає з дефініціями терміна, але додає значну кількість рис. Характерно, що для значної кількості інформантів професійна діяльність пов'язана з асоціацією 'робота' (частотність 40**), у деяких випадках з додатковими акцентами: 'напружена', 'важка'. Стимул викликає високочастотну реакцію 'відповідальність' (25), яка в асоціаціях прямо пов'язується з 'обов'язком' (15) та 'законом' (8), 'посадою' (7), 'рангом' (3), 'категорією' (2), 'професійністю' (3), 'захистом' (2), 'авторитетом' (1), 'повноваженнями' (1), 'впевненістю' (1), 'уваженням' (1), 'положенням' (1), 'відбором' (1), 'рейтингом' (1), 'підтримкою' (1), 'удосконаленням' (1). Ця 'діяльність' (4) може бути 'стимулом' (3) та потребує таких якостей, як 'розум', 'порядність', 'принциповість', 'честь', 'компетенція', 'строгость', 'етика' (у всіх реакцій частотність 1). Але виникли й реакції з, так би мовити, негативним змістом: 'корупція', 'невизначеність', – але з низькою частотністю (1), значить, опитуваними ці явища не сприймаються як значущі.

Стимул *державна служба* завдяки першому компоненту словосполучення природно асоціюється в інформантів зі сферою, яку умовно можна означити "державна". Серед реакцій переважають словосполучення – 'державне управління',

'служба для держави', 'служити державі', 'служба государству', 'служба отечеству', 'працювати на державу' і навіть іронічне 'государева служба'

* Зберігаються мова та орфографія інформантів.

**Цифрами позначатиметься кількість реакцій.

(всі з частотністю 1). На практиці відбувається заміна у професійній свідомості ключового термінологічного поняття 'виконувати функції держави', тобто фактично працювати для громадян, асоціативним 'служити державі', обумовленим історично народженими традиціями. В ситуації політичного реформування варто врахувати таку ситуацію, щоб реалізувати потребу в переорієнтації роботи державних службовців (а, можливо, публічних адміністраторів) на споживачів їхніх послуг. Крім того, асоціатами стали 'держава' (7), 'Україна' (1), 'країна' (1), які є більш абстрактними та нейтральними.

Велику групу реакцій становлять такі, що виявляють асоціації з агенсом, тобто виконавцем дій, які у свідомості опитуваних пов'язуються з поняттям *державної служби*. Найчастотнішою є реакція 'державний службовець' (7), що свідчить про прямий асоціативний зв'язок між термінами, який значною мірою обумовлений одним з основних мовних законів – аналогії, пов'язаної зі словотвірними можливостями та моделями – слово службовець утворюється від слова служба, мовці відчують це навіть інтуїтивно, чим і пояснюється висока частотність реакції. Частотність реакцій 'посадовець (або посадова особа) та 'чиновник' становить 4. Перша з них відображає уявлення про державного службовця як людину на значній посаді (посадовцями не вважаються службовці невисоких рангів), а друга, очевидно, містить приховану оцінку, адже в українській традиції чиновниками називають, як правило, тих, хто формально виконує свої обов'язки. Решта реакцій у цій групі мають невисоку частотність: узагальнені назви агенсів (по 1) – 'виконавець', 'адміністратор', номінація посад – 'керівник' (3), 'голова' (3), 'секретар' (1), "я разом зі співробітниками" - 'колеги' (1).

Значущою для стимулу *державна служба* виявилася семантична сфера "організація та її територіальне розташування" з реакціями 'ВРУ' (1), 'СБУ' (1), 'сільська рада' (1), 'установа в органах влади' (1), 'орган самоврядування' (1), 'організація' (2), 'місце роботи' (1), 'офіс' (1), 'приміщення' (1).

Відносно невеликою за кількістю варіантів реакцій та незначною за частотністю, проте виділеною інформантами виявилася сфера "фінансове забезпечення". Опитувані усвідомлюють державну службу як 'не бізнес', 'з малою зарплатою', 'низькою зарплатою', водночас асоціюють її з 'пенсією' (3), 'стажем' (1), 'деньгами' (1), 'високою оплатою' (1).

На відміну від термінологічного, асоціативне значення поняття *державна служба* містить, крім денотативного, ще й конотативний семантичний компонент. Він виявився важливим для інформантів, оскільки представлений 43 варіантами реакцій, причому в широкому діапазоні значень – від позитивно-пафосного 'служіння народу' (3) до підкреслено-негативного 'бардак' (1). Серед схвальних оцінок 'почесна' (3), 'покликання' (3), 'престиж' (2), 'патріотизм' (2), 'нормальна' (1), 'хорошо' (1), 'да' (1), 'довіра' (1), 'важливість' (1), 'привлекательность' (1), 'мечта' (1), 'мой конек' (1), 'життя' (1), 'люблю' (1) та ін. Реакції з негативними оцінками менш різноманітні, але часто безапеляційні: 'бюрократія' та 'бюрократизм' (6), 'не корисна' (1), 'жах' (1), 'безлад' (1), 'нудота' (1), 'дістала' (1), 'тягар' (1), 'морока' (1), 'рутина' (1), 'обмеження' (1), 'ні' (1) та ін. Особливе місце серед реакцій цього типу посідає асоціат 'кар'єра' (9), оскільки його без додаткового дослідження не можна з упевненістю вважати таким, що містить позитивну або негативну оцінку. Значення слова у процесі переосмислення, негативне забарвлення поступово стирається, якою мірою це відбулося у свідомості опитуваних, в межах досліджуваного матеріалу визначити неможливо.

136 варіантів асоціатів мають частотність від 1 до 40. Високочастотними є реакції з показниками 7 – 40. Вони становлять ядро асоціативного значення, решта – периферію. Ядерні асоціати є ключовими (спільно визначеними), на них ґрунтується асоціативне значення, периферійні впливають на формування індивідуального уявлення.

Отже, асоціативне значення терміна *державна служба* у професійній свідомості визначається наступними ядерними (ключовими) поняттями: 'робота', 'відповідальність', 'обов'язок', 'службовець', 'посада', 'державна', 'кар'єра'. Повної відповідності між термінологічним та асоціативним значеннями немає. Такі ключові поняття термінологічного значення, як 'державні органи', 'повноваження', 'функціонування апарату', 'діяльність громадян', 'компетенція', 'державне управління', не актуальні для асоціативного. Поняття 'професійна діяльність', 'практичне виконання', 'професійне виконання' трансформуються в узагальнене 'робота', а 'інститут держави', 'діяльність держави' – в узагальнене 'державна'. Для особистісного сприйняття важливим стає поняття 'кар'єра', яке не входить до структури термінологічного значення.

Асоціативне значення концепта *державна служба* у свідомості тих, хто професійно не пов'язаний з цим видом діяльності, сформоване інакше. Переважають асоціати, які показують, що уявлення інформантів базується не розумінні його (поняття) сутності, а на інтуїтивному сприйнятті. Великою виявилася частка нульових реакцій (7). Ядерними є лише компоненти 'робота' (16) та 'відповідальність' (6).

Семантична сфера агенса представлена вузько, нечастотними реакціями, серед яких і такі, що свідчать про розмите бачення: 'вчитель' (1), 'міліція' (1), 'керуючі' (1). Конотації виявляють емоційну сферу з переважно негативними оцінками: 'нечесність', 'асфальт', 'лишнее-лишнее', 'дармоїди', 'обмеження', 'виховувати', 'чиновник', 'негатив' (усі з частотністю 1). Така ситуація обумовлена різними причинами: історично сформованим уявленням, невдалим власним досвідом контактування з представниками державних органів, впливом засобів масової інформації тощо. Це значною мірою впливає на характер стосунків між державними службовцями та споживачами їх послуг. Результати експерименту показують, що залучення до роботи в державній службі та в органах місцевого самоврядування нових працівників потребує серйозної попередньої підготовки.

Асоціативне значення терміна *державний службовець* в професійній картині світу тісно пов'язане з терміном *державна служба*. Семантичні сфери обох понять подібні, проте є й відмінності.

Найчисельніша група реакцій стосується сфери агенса, що цілком відповідає самому поняттю, оскільки слово *службовець* завдяки суфіксу має значення виконавця дій. Тому виникли асоціати з цим фрагментом значення: 'посадовець' (18), 'посадова особа' (8), 'працівник' (8), 'чиновник' (16), 'клерк' (8), 'виконавець' (2). Незначна частотність у реакцій, які виявляють асоціацію з конкретною роботою або посадою державних службовців – 'керівник' (5), 'начальник' (2), 'секретар' (2), 'работник отдела' (2), 'президент' (1), 'сільський голова' (1) та ін. Високою частотністю характеризується асоціат 'людина' (14), який має широке значення і свідчить про розмите уявлення щодо стимулу. Особливого осмислення потребує значна кількість нульових реакцій (25) – це найвища частотність. Кількість опитуваних з розмитою та відсутньою асоціацією становить понад 11%, тобто значне число державних службовців не повною мірою усвідомлюють сутність суттєвого поняття власної професійної галузі.

У групі реакцій зі сфери асоціативної характеристики поняття найвищою частотністю відрізняється 'відповідальність' (24). Опитувані бачать державного службовця як 'професіонала' (3), 'особистість' (3), 'патріота' (3), який виконує 'обов'язки' (5), 'роботу' (8). Він має бути 'високопрофесійним' (1), 'діловим' (3), 'чесним' (2), 'розумним' (1), 'перспективним' (1), 'порядним' (1), 'навчатися' (1), дотримуватися 'закону' (2), 'без корупції' (1) з почуттями 'гордості' (1), 'гідності' (1), 'довіри' (1), 'упевненості' (1) та ін. Важливою виявилися характеристики 'ранг' (6) та 'категорія' (3).

Сфера "держава" для стимулу *державний службовець* є менш широкою порівняно з відповідною сферою першого стимулу. Вона виявилася через реакції

'держава' (3), 'Україна' (2), 'служіння державі' (3), 'герб' (1). Загальні значення цих понять безпосередньо не пов'язані з конкретним значенням поняття службовець, що відобразилося у свідомості інформантів.

Сфера "фінансове забезпечення" розглядуваного стимулу яскраво демонструє суб'єктивне ставлення опитуваних, не випадково у ній з'являються асоціати 'бідний', 'бідняк', 'біднота', 'низька зарплата', 'людина з малою зарплатою', 'малозаробатуючий', 'нищий', 'жебрак' (усі з частотністю 1). Ці асоціати об'єднує спільне значення 'людина з малою зарплатою' з загальною частотністю 8. Від цього ряду відділяється лише реакція 'пенсія' (1), у якій відсутнє пряме вказування на розмір забезпечення.

Активно виражена емоційна сфера з різноманітними оцінками, як позитивного, так і негативного змісту, але з невисокою частотністю окремих компонентів: 'слуга народу' (5), 'бюрократ' (4), 'повага' (2), 'обличчя держави' (1), 'бджола' (1), 'обличчя суспільства' (1), 'незаангажований' (1), 'митець' (1), 'державний муж' (1), 'да' (1), 'вождь' (1), 'важливо' (1), 'протиріччя' (1), 'ненормований робочий день' (2), 'нещасна людина' (1), 'безправний' (1), 'непосильна ноша' (1), 'непотріб' (1), 'горемика' (1), 'нещастя для сім'ї' (1), 'жалюгідність' (1), 'лінивий' (1), 'сіра уніформа' (1), 'мундир' (1) та ін. Особистісна складова є однією з найважливіших в усвідомленні поняття *державний службовець*.

Таким чином, у професійній свідомості асоціативне значення терміна *державний службовець* представлене ядерними (ключовими) поняттями 'посадовець', 'чиновник', 'людина', 'відповідальність', 'людина з малою зарплатою'. Відповідність між термінологічним та асоціативним значеннями незначна: спільність є між ключовими поняттями 'заробітна плата' та 'людина з малою зарплатою', але для опитуваних важливішим виявляється розмір зарплати, ніж факт її виплати за рахунок коштів держави. Ключове у термінологічному значенні поняття 'особа' трансформоване в асоціативному значенні у три ключові поняття 'посадовець', 'чиновник', 'людина', а поняття 'повноваження' в поняття 'відповідальність'. Асоціативне значення має яскраво виражені особистісні ознаки, воно більш конкретне, ніж термінологічне.

У опитуваних, які не є державними службовцями, уявлення про цей рід діяльності менш різностороннє, відносно активними виявилися сфери агенса та асоціативної характеристики явища. Для них державний службовець – 'людина' (6), 'чиновник' (4), 'робітник' (у значенні 'той, хто працює') (4), 'виконавець' (2), він може бути 'адміністратором' (1), 'слідчим' (1), 'юристом' (1), 'міліціонером' (1), 'зав. відділом' (1). Очевидно, що споживачі державних послуг значною мірою прагнуть пов'язати їх

з правничим полем. Державний службовець у свідомості громадян асоціюється з такими якостями, як 'порядність' (2), 'вихованість' (1), 'відповідальність' (1), 'совість' (1), 'педантизм' (1) та ін. Сфери "держава" та "фінансове забезпечення" неактуальні, в їх колі лише по одному асоціату – 'держава' (1) та 'деньги' (1).

Денотативній частині асоціативного значення, яка включає в основному позитивні характеристики поняття, протиставляється конотативна. Можливо, перша будується на раціональному баченні того, які властивості мають бути притаманними державному службовцеві, а друга на емоційному сприйнятті, сформованому на основі власного досвіду та під впливом чинників, які названі в аналізі поняття *державна служба*. Конотативні асоціації емоційної сфери переважно негативні: 'негатив', 'закрита людина', 'скасувати', 'хитрий', 'боров', 'деспот', 'гнать его к черту', 'лицемір' (всі з частотністю 1). Позитивних оцінок обмаль: 'образец' (1), слуга народу (1). Дві реакції відображають сприйняття через зовнішні ознаки: 'галстук' (1), 'піджак' (1). Частка нульових реакцій найбільша – 11. Тобто асоціативне значення термінологічного поняття *державний службовець* для нефахівців дуже розмите, вони не мають чіткого уявлення про цей вид діяльності. Єдине ядерне (ключове) поняття – 'відсутність уявлення' (нульові реакції). А вербалізоване поняття з найвищою для цієї групи опитуваних частотністю 'людина' (6) немає підстав вважати ядерним. Периферія асоціативного значення базується на емоційному сприйнятті. Відсутність розуміння людьми, які не є державними службовцями, значення аналізованого терміна підтверджує необхідність спеціальної підготовки осіб, які набувають такого статусу.

Отже, отримані в результаті вільного асоціативного експерименту відомості дозволяють стверджувати, що концептуалізація базових професійних понять державного управління відбувається на основі асоціацій, більшою мірою пов'язаних із побутовим, ніж з науковим сприйняттям світу. Асоціативне значення концептів, крім денотативного, містить вагомий конотативний семантичний фрагмент і суттєво відрізняється від термінологічного. Існує потреба системного вивчення професійної свідомості працівників галузі, що допоможе удосконалювати професійну компетентність фахівців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Левченко О.П. Символи у фразеологічних системах української та російської мов: лінгвокультурологічний аспект: Автореф. дис. ... докт. філол. наук / НАН України; Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні. – К., 2007. – 36 с.
2. Закон України «Про державну службу» // <http://www.kmu.gov.ua/>

3. Державне управління: Словник-довідник / Уклад.: В.Д. Бакуменко (кер. творчого кол.), Д.О. Безносенко, І.М. Варзар, В.М. Князєв, С.О. Кравченко, Л.Г. Штика; За заг. ред. В.М. Князєва, В.Д. Бакуменка. – К.: Вид-во УАДУ, 2002. – 228 с.
4. Малиновський В.Я. Словник термінів і понять з державного управління. – К.: Атіка, 2005. – 240 с.
5. Англо-український словник термінів з державного управління / Уклали: Г. Райт та ін.; Пер. В. Івашко. – К.: Основи, 1996. – 128 с.
6. Горошко Е.И. Интегративная модель свободного ассоциативного эксперимента. – Харьков; М.: Изд. группа «РА - Каравелла», 2001. – 320 с.